

Список використаних джерел

1. Троегубов В.И. Транспортное право. – М.: "Транспорт", 1975. – с. 8.
2. Тарасов М.А. Очерки транспортного права. – М.: Изд-во Министерства речного флота СССР, 1951. – с. 3, 67.
3. К. Маркс, Капитал, том II. – М: Госполитиздат, 1938. – с. 130.
4. Парунакян В.Э., Хара М.В. Общий курс транспорта. Текст: учебное пособие для вузов / В.Э. Парунакян, М.В. Хара/ – Мариуполь: Изд-во "Рената", 2010. – с. 16-19.
5. Транспорт: Толковый словарь. Автор-составитель В.П. Калявин. – СПб.: "Элмор", 2003. – с. 408-409.; Словарь русского языка: В 4-х т./ АН СССР, Ин-т рус.яз.; Под ред. А.П. Евгеньевой. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Русский язык, 1981-1984. Т.4. С-Я. 1984. – с. 398. (всего 794 с.)
6. Тарасов М.А. Очерки транспортного права. – М.: Изд-во Министерства речного флота СССР, 1951. – с. 4.
7. В.В. Повороженко, И.Г. Костенко, Н.А. Махоткин, С.М. Румянцев, Б.М. Парахонский, И.Ф. Соловьев "Транспорт СССР"/ Под общ. Ред. В.Г. Бакаева. – М.: "Морской транспорт", 1960. – с. 13.
8. Міщенко М.І. Загальний курс транспорту: Навчальний посібник/ М.І. Міщенко, А.В. Хімченко, І.Ф. Вороніна, Ф.М. Судак. – Донецьк: Норд-прес, 2010. – с.8.
9. Маркова А.Н. Транспорт СССР и основные этапы его развития. – М.: Издательство "Наука", 1977. – с. 1-7.
10. Яцківський Л.Ю., Зеркалов Д.В. Загальний курс транспорту: Навч. посібник. – К.: Арістей, 2007. – с.7.

11. Мальська М.П. Просторові системи послуг (теорія, методологія, практика): Монографія. – К.: Знання, 2009. – с. 19.
12. Транспорт: Толковый словарь. Автор-составитель В.П. Калявин. – СПб.: "Элмор", 2003. – с. 410.
13. Котлубай О.М. Теорія і методологія розвитку транспортно – технологічних систем перевезення вантажів. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012. – с. 12.
14. Пащенко Ю.Є. Розвиток та розміщення транспортно-дорожнього комплексу України: Монографія/ За ред. С.І. Дорогушова. – К.: Наук. Світ, 2003. – с. 78.
15. Аксенов И.Я. Единая транспортная система: Учеб. Для вузов. – М.: Высшая школа, 1991. – с. 45.
16. Транспорт СССР / Под ред. Бакаева – с. 13, 508.
17. Родионова И.А., Бунакова Т.М. Экономическая география: Учебно-справочное пособие. – 6-е изд. – М.: Московский Лицей, 2003. – с. 180-181.
18. Ильченко С.В. Украина в мировой транспортной системе: перспективы функционирования и развития: Монография / С.В. Ильченко; НАН Украины, Ин-т пробл. Рынка и экон.-экол. исслед. – Одесса, 2012. – с.18-48.
19. Аксенов И.Я. Единая транспортная система: Учебник для вузов, по специальности "Эксплуатация автомобильного транспорта". – М.: Транспорт, 1980. – с.13.

Надійшла до редколегії 05.06.13

О. Клепикова, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ РОЛЬ ТРАНСПОРТА КАК ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ПРЕДПОСЫЛКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ И ТРАНСПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье определяются социально-экономическая роль транспорта как отрасли хозяйствования и основные теоретические категории, которые необходимы для определения транспортной деятельности: транспортная система, инфраструктура транспорта, система транспорта.

Ключевые слова: транспортная система, инфраструктура транспорта, транспортная деятельность, транспортное право, хозяйственное право.

О. Klepikova, Candidate of Law, Associate Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

THE SOCIO-ECONOMIC ROLE OF TRANSPORT AS A THEORETICAL PREREQUISITE DETERMINATION OF THE TRANSPORT SYSTEM AND TRANSPORT ACTIVITIES

This paper appears socio-economic role of transport as a sector economic and basic theoretical categories that mediate the transport of determination: transport system, transport infrastructure, transport system.

Key words: transportation system, transport infrastructure, transport activities, transportation law, commercial law.

УДК 336.76; 346.2

О. Кологойда, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОФЕСІЙНИХ УЧАСНИКІВ ДЕПОЗИТАРНОЇ СИСТЕМИ

В статті визначено поняття та види професійних учасників депозитарної системи України. Серед умов набуття статусу професійного учасника депозитарної системи виділені організаційно-установчі, майнові, кваліфікаційно-персоніфіковані, внутрішньо-організаційні, прозорано-технологічні та інформаційні. Досліджено компетенцію Центрального депозитарію та депозитарних установ, виділені виключні повноваження Центрального депозитарію.

Ключові слова: фондовий ринок, учасники депозитарної діяльності, депозитарна система, депозитарій.

Пріоритетним завданням розвитку фондового ринку є вдосконалення депозитарної системи, яка має забезпечувати захист прав власності на цінні папери, їх облік і надійне зберігання, оперативний доступ та перереєстрацію прав власності на них з мінімальним ризиком для їх власників.

Питання правового регулювання депозитарної діяльності розглядалися в роботах українських та зарубіжних вчених К.Р. Адамової, Г. Аксьонової, Д.Д. Кравченка, З. Я. Лапішко, Р.А. Майданика, А.Ю. Молодкіна, І.Р. Назарчука, І.В. Павлова, В.І. Полюховіча, А.В. Попової, А.А. Ремньова, Б.В. Черкаського, В. Чинчікеєва, Н. Швецова та ін. У зазначених дослідженнях розглядалися поняття, види, ліцензійні умови та порядок здійснення депозитарної діяльності, поняття, види і правовий статус її учасників. Реформування депозитарної системи України в останні роки ознаменувалося прийняттям 6.07.2012 р. Верховною Радою України Закону України "Про депозитарну систему України" (далі – За-

кон) згідно з яким в Україні створений єдиний Центральний депозитарій, скасовано інститут реєстраторів, уніфіковано депозитарний облік дематеріалізованих цінних паперів, виділена і відокремлена від депозитарної клірингова діяльність.

Мета статті: дослідити правовий статус професійних учасників депозитарної системи, умови його набуття та особливості господарської правосуб'єктності професійних учасників депозитарної системи.

Закон учасниками депозитарної системи визнає: професійних учасників депозитарної системи України – Центрального депозитарій (далі – ЦД), депозитарні установи; Національний банк України (далі – НБУ); Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках.

В спеціальній літературі учасників Національної депозитарної системи поділяють на: а) прямих учасників – депозитарії, зберігачі, реєстратори власників іменних цінних паперів [1; С.7]; б) опосередкованих учасників –

організатори торгівлі цінними паперами, банки, торговці цінними паперами та емітенти [2; С.13]. Обслуговування обігу державних цінних паперів, у тому числі депозитарну діяльність щодо цих паперів, здійснює НБУ.

А.В. Попова, досліджуючи ліцензійні вимоги до професійних учасників фондового ринку, поділяє їх на три групи: організаційні, кваліфікаційні та технічні [1; С.11]. Аналіз чинного законодавства, що визначає правовий статус учасників депозитарної системи (не обмежуючись виключно ліцензійними вимогами), свідчить про необхідність розширення зазначеної класифікації та виділення наступних загальних вимог до учасників депозитарної системи: 1) організаційно-установчі, що визначають організаційно-правові вимоги до створення та діяльності суб'єкта депозитарної діяльності; 2) майнові, що визначають мінімальну необхідний рівень матеріального забезпечення суб'єкта депозитарної діяльності; 3) кваліфікаційно-персоніфіковані, що визначають здійснення депозитарної діяльності на професійному рівні; 4) внутрішньо-організаційні, що визначають порядок внутрішньої організації та локального нормативно-правового забезпечення суб'єкта депозитарної діяльності; 5) техніко-технологічні, що відображають вимоги до належної технічної та технологічної оснащеності; 6) інформаційні, що визначають вимоги щодо оприлюднення регулярної та особливої інформації, інших відомостей, визначених законодавством, результатів діяльності, подання адміністративних даних, здійснення фінансового моніторингу та ін.

Вимоги для набуття статусу ЦД.

1. Організаційно-установчі.

а) акціонерами ЦД може бути держава, НБУ, учасники фондового ринку, ЦД інших країн, міжнародні депозитарно-клірингові установи, а також міжнародні фінансові організації, членами яких є Україна. Традиційно засновниками і клієнтами депозитарію можуть бути лише професійні учасники ринку цінних паперів, які зберігають у депозитарії власні цінні папери та цінні папери своїх клієнтів, зареєстровані на ім'я номінального утримувача (street name: ім'я депозитарію або кастодіана) [3; С. 20].

ЦД в Україні вирішено створити на базі Національного депозитарію України. П. 13 Перехідних та прикінцевих положень Закону інші депозитарії зобов'язано протягом року з дня опублікування закону забезпечити передання всіх глобальних сертифікатів на зберігання НДУ. Рішенням НКЦПФР від 16.04.2013р. № 597 затверджено "Порядок та умови надання статусу Центрального депозитарію цінних паперів".

У статутному капіталі ЦД частка: одного акціонера разом з пов'язаними особами повинна становити не більш як 5% відсотків; ЦД інших країн, міжнародної депозитарно-клірингової установи або міжнародної фінансової організації, членом якої є Україна, повинна становити не більш як 25%; держави разом з НБУ – не менш як 25% плюс одна акція.

Орган управління державною часткою в статутному капіталі ЦД визначається Кабінетом Міністрів України (ч. 4 ст. 9 Закону). Відповідно до п. 11 Перехідних та прикінцевих положень Закону на день реєстрації Правил ЦД у статутному капіталі ЦД частка держави разом з НБУ повинна становити не менш як 50%. Таким чином, ЦД України підконтрольний уряду і НБУ. В світі є аналоги такої моделі. Зокрема, в Словаччині ЦД повністю належить Міністерству фінансів, в Болгарії та Хорватії держава виступає мажоритарним акціонером ЦД, в Польщі Центральний банк володіє майже половиною акцій депозитарію. Проте, є держави в яких Центральні депозитарії створено самими учасниками ринку (Італія, Португалія, Чехія, Німеччина) і вони належать біржам.

Згідно з рекомендаціями Базельського комітету з платежів і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків (Committee on Payment and Settlement Systems of the Bank of International Settlement, CPSS) та Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions, IOSCO), ЦД зобов'язаний встановити такі критерії доступу до участі в ньому, "які забезпечать справедливий баланс переваг відкритості та необхідності обмежувати участь експертизою, юридичними можливостями та фінансовими ресурсами" [4; С. 13].

Узагальнивши інформацію про механізми регулювання фінансових ринків і організацій, що виконують функції національних ЦД або так званих систем обслуговування цінних паперів (Securities system) у ряді територіально-економічних зон, включаючи Євросоюз, США і Канаду, Далекий Схід, СНД і країни Балтії, необхідно відзначити, що регулюючі органи, в тому числі мегарегулятори фінансового ринку, не мають спеціальних інструментів регулювання професійної діяльності ЦД. Єдиною особливістю національних фінансових ринків, створених на пострадянському просторі, є присутність представників державних регулюючих органів серед засновників ЦД та / або в їх органах управління [5; С. 298].

б) відсутність серед учасників (акціонерів) фізичної особи, яка має не погашену або не зняту в установленому порядку судимість за злочини проти власності, у сфері господарської діяльності та/або у сфері службової діяльності та володіє прямо чи опосередковано пакетом акцій (часток) у розмірі 10 і більше відсотків статутного капіталу (ч.2 ст. 27 Закону "Про цінні папери та фондовий ринок");

в) спеціальна господарська правосуб'єктність, що має виключний характер та обмежується повноваженнями, визначеними Законом та п. 1 – 7 р. 3 Положення про депозитарну діяльність. Виключний характер господарської правосуб'єктності суб'єктів депозитарної діяльності обумовлений заборонаю поєднання професійної діяльності на фондовому ринку з іншими видами діяльності, крім випадків, передбачених Законами України "Про цінні папери та фондовий ринок" (ч.1 ст. 16), "Про депозитарну систему України" (ст. 3) та іншими актами законодавства, які регулюють порядок здійснення окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку.

До компетенції ЦД України належить:

– депозитарний облік та обслуговування обігу цінних паперів, розміщених в Україні та за її межами (крім державних, віднесених до виключної компетенції НБУ), та корпоративних операцій емітента, визначених п. 14 р. 3 Положення про депозитарну діяльність, на рахунках у цінних паперах відповідно до компетенції, встановленої Законом (ч.1 ст. 16).

До виключної компетенції ЦД згідно ч. 8 ст. 9 Закону належить:

1) зарахування цінних паперів у систему депозитарного обліку, їх облік, зберігання, списання у зв'язку з погашенням та/або анулюванням;

2) ведення обліку зобов'язань емітента за цінними паперами власних випусків;

3) зберігання глобальних/тимчасових глобальних сертифікатів;

4) здійснення нумерації (кодифікації) цінних паперів, ведення реєстру кодів (міжнародних ідентифікаційних номерів цінних паперів);

5) складання реєстрів власників іменних цінних паперів;

6) зберігання інформації про осіб, визначених на надання емітенту реєстру власників іменних цінних паперів;

7) отримання доходів та інших виплат за операціями емітентів (у тому числі за межами України) на рахунок ЦД, відкритий у Розрахунковому центрі, для їх подальшого переказу отримувачам;

8) відкриття та ведення рахунків у цінних паперах емітентів, НБУ, депозитарних установ, депозитаріїв-кореспондентів, клірингових установ та Розрахункового центру;

9) ведення рахунка в цінних паперах депозитарної установи, що припинила свою депозитарну діяльність або якій анульовано відповідну ліцензію, відповідальне зберігання документів, баз даних, копій баз даних, архівів баз даних, інформації про депонентів, що в установленому порядку не закрили свої рахунки в цінних паперах, та цінних паперів, які обліковувалися на їх рахунках, подання інформації про стан таких рахунків;

10) встановлення єдиних уніфікованих правил (стандартів) відображення та передачі інформації щодо обліку та обігу цінних паперів, обслуговування корпоративних дій емітентів та іншої інформації, яка вноситься до системи депозитарного обліку;

11) впровадження міжнародних стандартів депозитарної діяльності;

12) здійснення контролю за клієнтами в частині провадження ними депозитарної діяльності в порядку та межах, установлених законом.

– засновницькі повноваження, обмежені метою забезпечення виконання покладених на нього функцій, необхідністю погодження рішення про участь у створенні з НКЦПФР та заборону виступати засновником та бути учасником (акціонером) професійних учасників фондового ринку та юридичних осіб, організаційно-правова форма яких передбачає повну майнову відповідальність засновника (учасника) (ч. 6 ст.9 Закону).

– організація та проведення загальних зборів акціонерів;

– банківські операції на підставі ліцензії на здійснення окремих банківських операцій, отриманої у порядку, визначеному НБУ;

– забезпечення здійснення емітентом погашення боргових цінних паперів, виплата доходів за цінними паперами (абз.1 ч.5 ст. 20 Закону);

– забезпечення здійснення емітентом погашення боргових цінних паперів, що обертаються за межами України, а також виплата доходів за цими цінними паперами (абз.2 ч.5 ст.20 Закону);

– повноваження контролю (ст. 30 Закону);

г) депозитарії є неприбутковими організаціями. Плата, що стягується йде на покриття витрат, пов'язаних з наданням депозитарних послуг. Однак на відміну від фондових бірж де Закон "Про цінні папери та фондовий ринок" (ст. 21) прямо визначає їх некомерційний статус, щодо депозитаріїв зазначене положення в законодавстві не закріплено.

2. Майнові. Мінімальний розмір статутного капіталу ЦД визначено у розмірі 100 мільйонів гривень.

3. Внутрішньо-організаційні.

а) ЦД до початку провадження депозитарної діяльності повинен зареєструвати в НКЦПФР Правила ЦД, які визначають порядок надання ЦД депозитарних послуг, проведення ним операцій у системі депозитарного обліку, здійснення контролю за депозитарними установами, порядок укладення депозитарного договору (ч.7 ст. 9 Закону).

б) дотримання депозитарного балансу, що складається за результатами проведення депозитарних операцій на кінець кожного операційного дня;

в) організувати та забезпечити постійний контроль за проведенням депозитарних операцій на всіх етапах їх виконання;

г) забезпечити надійне зберігання документів, які належать до системи депозитарного обліку;

г) вести журнали: розпоряджень, депозитарних операцій, реєстрації порушень щодо функціонування заходів щодо захисту інформації та спроб несанкціонованого доступу до інформації, обліку засобів захисту інформації;

д) дотримуватися пруденційних нормативів, перелік, розміри і методика розрахунку яких встановлюються НКЦПФР (ч. 3 ст. 27 Закону "Про цінні папери та фондовий ринок");

е) розробити та затвердити внутрішній документ про інформаційно-телекомунікаційну систему обробки інформації, внутрішні документи із захисту інформації (пп. 7, 8 р. 8 Положення про депозитарну діяльність).

4. Кваліфікаційно-пресоналізовані:

а) кандидат на посаду керівника депозитарію повинен відповідати вимогам НКЦПФР зокрема: мати стаж роботи на фондовому ринку не менш як три роки; не повинен бути керівником професійного учасника фондового ринку, ліквідованого за рішенням суду або до якого застосовувалася санкція у вигляді анулювання ліцензії на провадження певних видів професійної діяльності на фондовому ринку; за останні два роки провадження кандидатом діяльності на фондовому ринку відсутні факти анулювання сертифіката на право провадження такою особою професійної діяльності з цінними паперами (ч. 4 ст. 27 Закону "Про цінні папери та фондовий ринок"). Кандидатури керівників погоджуються з НКЦПФР в порядку визначеному Порядком погодження кандидатів керівників фондових бірж та депозитаріїв і вимог до таких керівників під час їх перебування на посаді, затвердженим рішенням Комісії від 22 січня 2013 року № 64;

б) заборона на суміщення роботи в інших професійних учасників фондового ринку для працівників, які здійснюють контроль за депозитарною діяльністю, виконують депозитарні операції, крім викладацької діяльності;

в) головний бухгалтер повинен відповідати Професійним вимогам до головних бухгалтерів професійних учасників ринку цінних паперів, затвердженим рішенням Комісії від 25 квітня 2013 року № 769.

5. Програмно-технічні. ЦД повинен мати належне обладнання, зокрема комп'ютерну техніку з відповідним програмним забезпеченням, окремі канали зв'язку, основний і резервний комплекси програмно-технічних засобів, що відповідають вимогам, установленим НКЦПФР щодо характеру і обсягу здійснюваних операцій, забезпечують безперебійну діяльність ЦД, комплексні системи захисту інформації, що міститься в системі депозитарного обліку, при її обробці в інформаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, що відповідає вимогам та виконує функції, визначені пп. 2 р. 8 Положення про депозитарну діяльність.

6. Інформаційні:

а) щодо оприлюднення результатів діяльності та структури власності; звітування щороку про результати своєї діяльності на засіданні НКЦПФР; подання інформації про укладені кореспондентські договори з депозитаріями-кореспондентами, проведення щорічного аудиту своєї діяльності відповідно до міжнародних стандартів аудиту.

б) здійснювати депозитарну діяльність на умовах гарантованої конфіденційності інформації, що міститься на рахунках у цінних паперах.

Депозитарними активами для ЦД є глобальні сертифікати/тимчасові глобальні сертифікати цінних паперів, сертифікати знерухомлених цінних паперів на пред'явника, записи на рахунках у цінних паперах ЦД у депозитаріях інших країн та у міжнародних депозитар-

но-клірингових установах. ЦД заборонено розпоряджатися цінними паперами, які він обліковує, або вчиняти будь-які інші дії з такими цінними паперами, крім дій, що вчиняються згідно з договорами, укладеними ним відповідно до ст. 5 Закону, що не тягне за собою переходу прав на цінні папери та прав за цінними паперами до ЦД.

Органами ЦД є загальні збори акціонерів, наглядова рада, правління, ревізійна комісія. З метою забезпечення врахування та захисту інтересів учасників депозитарної системи статутом ЦД може бути передбачено створення консультативного органу – Ради учасників депозитарної системи (ст. 12 Закону "Про депозитарну систему України").

16 квітня 2013 р. НКЦПФР ухвалила Рішення №600 "Щодо передавання глобальних/тимчасових глобальних сертифікатів випусків цінних паперів окремих емітентів від ПАТ "Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фондових ринках" (правонаступник ПрАТ "Всеукраїнський депозитарій цінних паперів") на зберігання до ПАТ "Національний депозитарій України" в додатку №2 до якого затвердила план-графік такої передачі.

Правовий статус депозитарної установи визначено ст.ст. 14, 18 Закону. Депозитарною установою є юридична особа, що утворюється та функціонує у формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю і яка в установленому порядку отримала ліцензію на провадження депозитарної діяльності депозитарної установи.

В спеціальній літературі виділяють наступні види депозитаріїв: *клірингові (розрахункові) депозитарії*, що ведуть рахунки для професійних учасників фондового ринку і здійснюють кліринг і розрахунки по угодах по цінних паперах, та *кастодіальні (клієнтські) депозитарії* цінних паперів, що ведуть рахунки для приватних та інституційних інвесторів [2; С. 13, 6; С. 16, 7; С. 20, 8; С. 17, 20; 9; С. 29].

Порядок одержання ліцензії на здійснення депозитарної діяльності визначається п. 5, 6 р. 2 та главою 3 р. 3 Порядку та Умов видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку, переоформлення ліцензії, видачі дублікату та копії ліцензії, затверджених рішенням НКЦПФР від 14 травня 2013 року № 817 та Ліцензійними умовами провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – депозитарної діяльності та клірингової діяльності, затвердженими рішенням НКЦПФР від 21 травня 2013 р. №862 (далі – Ліцензійні умови депозитарної діяльності). Порядок провадження депозитарної діяльності визначено Положенням про депозитарну діяльність.

Законодавчі вимоги до депозитарних установ:

1. Організаційно-установчі:

а) організаційно-правова форма АТ або ТОВ;

б) необхідність одержання ліцензії відповідно до Порядку та умов видачі ліцензії та Ліцензійних умов депозитарної діяльності та включення до державного реєстру фінансових установ, які надають фінансові послуги на ринку цінних паперів відповідно до Порядку формування та ведення державного реєстру фінансових установ, які надають фінансові послуги на ринку цінних паперів, затвердженого рішенням ДКЦПФР від 14.07.2004 р. № 296;

в) у статутному капіталі депозитарної установи частка іншої депозитарної установи, торговця цінними паперами або інституційного інвестора повинна становити не більш як 5 відсотків;

г) вступ до щонайменше одного об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів та/або саморегулювальної організації, що об'єднує професійних учасни-

ків ринку цінних паперів за відповідним видом професійної діяльності;

г) відсутність серед учасників (акціонерів) фізичної особи, яка має не погашену або не зняту в установленому порядку судимість за злочини проти власності, у сфері господарської діяльності та/або у сфері службової діяльності та володіє прямо чи опосередковано пакетом акцій (часток) у розмірі 10 і більше відсотків статутного капіталу;

д) спеціальна господарська правосуб'єктність, що має виключний характер та обмежується повноваженнями, визначеними Законом та п. 1 р. 3 Положення про депозитарну діяльність.

Повноваження депозитарної установи:

1) депозитарний облік та обслуговування обігу цінних паперів і корпоративних операцій емітента на рахунках у цінних паперах депонентів, а також на власному рахунку в цінних паперах;

2) діяльність із зберігання активів ІСІ та діяльність із зберігання активів пенсійних фондів у порядку та випадках, що визначені законодавством;

3) надання послуг емітенту на підставі договору про надання реєстру власників іменних цінних паперів;

4) надання емітенту додаткових послуг при проведенні загальних зборів АТ;

5) надання депоненту додаткових послуг, зокрема з реалізації прав за цінними паперами.

2. Майнові:

а) мінімальний розмір статутного капіталу для здійснення депозитарної діяльності депозитарної установи – 7 мільйонів гривень, діяльності із зберігання активів інститутів спільного інвестування – 25 мільйонів гривень;

б) мати власний капітал у розмірі не меншому, ніж мінімальний розмір статутного капіталу, установлений законодавством;

в) мати у власності або в користуванні нежитлове приміщення, яке повністю відокремлене від приміщень інших юридичних осіб або інших приміщень банку (для банку), за місцезнаходженням, зазначеним у ЄДР юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та ліцензії. Приміщення депозитарної установи повинні бути обладнані охороною, пожежною сигналізацією та забезпечені цілодобовою охороною та відповідати встановленим вимогам, в тому числі площу не менше, визначеної п.1 гл.1 Ліцензійних умов депозитарної діяльності, вивіску із зазначенням найменування та місця розташування (поверх, номери кімнат, графік роботи).

3. Кваліфікаційно-персоніфіковані:

а) керівні посадові особи депозитарної установи (у тому числі банку), його відокремлених підрозділів, визначені рішенням ДКЦПФР від 5 січня 1999 року № 1, а також фахівці депозитарної установи, її відокремлених та/або спеціалізованих структурних підрозділів, які безпосередньо здійснюють депозитарну діяльність депозитарної установи, повинні бути сертифіковані згідно з Положенням про сертифікацію осіб за спеціалізацією "Депозитарна діяльність" та відповідати кваліфікаційним вимогам, установленим при отриманні ліцензії. Мінімальна кількість сертифікованих фахівців визначається пп.5 – 7 гл. 4 р.3 Порядку та умов видачі ліцензії;

б) заборона для керівника та сертифікованих фахівців депозитарної установи (її відокремлених та/або спеціалізованих структурних підрозділів) на суміщення діяльності в інших професійних учасниках фондового ринку, інших підрозділах ліцензіата, які здійснюють інші види професійної діяльності, ніж депозитарна;

в) керівник депозитарної установи (крім банку) повинен мати стаж роботи на фондовому ринку не менше трьох років, бездоганну ділову репутацію згідно з вимо-

гами законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та відповідати вимогам Порядку погодження кандидатур керівників фондових бірж та депозитаріїв і вимог до таких керівників під час їх перебування на посаді, затвердженого рішенням НКЦПФР від 22 січня 2013 року № 64;

г) головний бухгалтер повинен відповідати Професійним вимогам до головних бухгалтерів професійних учасників ринку цінних паперів, затвердженим рішенням НКЦПФР від 25 квітня 2013 року № 769;

г) ділова репутація ліцензіата, а також керівника (членів) виконавчого органу, керівника служби внутрішнього аудиту (контролю) та головного бухгалтера ліцензіата (крім банку) за останні два роки повинна відповідати вимогам, встановленим пп. 18, 19 гл. 1 р. III Порядку та умов видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку;

д) заборона на суміщення роботи в інших професійних учасниках фондового ринку для працівників, які здійснюють контроль за депозитарною діяльністю, виконують депозитарні операції, крім викладацької діяльності.

4. Техніко-технологічні:

а) наявність належного обладнання, зокрема: комп'ютерної техніки з відповідним програмним забезпеченням, окремих каналів зв'язку;

б) наявність двох незалежних джерел електроживлення, а також джерела додаткового безперервного електроживлення;

в) програмно-технічний комплекс, який забезпечить виконання вимог щодо взаємодії депозитарної установи з ЦД та подання до НКЦПФР адміністративних даних та інформації у вигляді електронних документів із застосуванням електронного цифрового підпису;

г) створити власну веб-сторінку для опублікування до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, річної фінансової звітності та річної консолідованої фінансової звітності разом з аудиторським висновком;

г) обладнаність системними і програмно-технічними засобами та засобами зв'язку, які мають запобігати втрапам, крадіжкам, несанкціонованому знищенню, викривленню, підробленню, копіюванню інформації і відповідати вимогам міжнародних та національних стандартів;

д) забезпечення архівації даних стану рахунків та інформації щодо проведених операцій за кожний операційний день.

5. Внутрішньо-організаційні:

а) створити для провадження депозитарної діяльності структурний підрозділ, відокремлений від інших підрозділів та розташований в окремому приміщенні (п.3 гл. 1 Ліцензійних умов депозитарної діяльності);

б) забезпечити надійність і безпечність своєї діяльності відповідно до законодавства України, а також відповідність цим вимогам кваліфікації працівників, системи безпеки, технічних засобів, програмного забезпечення, організації діловодства та механізму внутрішнього контролю.

в) розробити та затвердити внутрішні документи (п.4 – 9, р. 8 Правил здійснення депозитарної діяльності);

г) протягом місяця з дня отримання ліцензії на провадження депозитарної діяльності відкрити рахунок у цінних паперах у ЦД;

г) дотримувати депозитарний баланс, що складається за результатами проведення депозитарних операцій на кінець кожного операційного дня;

д) організувати та забезпечити постійний контроль за проведенням депозитарних операцій на всіх етапах їх виконання;

є) забезпечити надійне зберігання документів, які належать до системи депозитарного обліку;

ж) вести журнали: розпоряджень, депозитарних операцій, реєстрації порушень щодо функціонування заходів щодо захисту інформації та спроб несанкціонованого доступу до інформації, обліку засобів захисту інформації;

з) дотримуватися пруденційних нормативів.

6. Інформаційні:

а) надавати до НКЦПФР адміністративні дані відповідно до Положення про порядок складання адміністративних даних депозитарною установою (п. 11 р. 4 Ліцензійних умов депозитарної діяльності).

б) щороку до 1 лютого подавати до НКЦПФР станом на 1 січня поточного року документи, які додавались заявником (ліцензіатом) до заяви про видачу ліцензії за встановленими НКЦПФР формами довідок (п.14 р.4 Ліцензійних умов депозитарної діяльності);

в) здійснювати фінансовий моніторинг відповідно до Закону України від 28 листопада 2002 року "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму", рішення НКЦПФР від 19 липня 2012 року № 995 "Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу професійними учасниками ринку цінних паперів", рішення НКЦПФР від 25 грудня 2012 року №1851 "Про визначення критеріїв, за якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу – професійного учасника ринку цінних паперів бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму";

г) подавати до НКЦПФР протягом строку дії ліцензії:

– рішення про створення відокремленого підрозділу ліцензіата, в тому числі за межами України, та спеціалізованих структурних підрозділів, які мають інше місцезнаходження, ніж ліцензіат, яким будуть надані повноваження провадити професійну діяльність на фондовому ринку, зміни їх найменування та/або місцезнаходження, ліквідації та/або припинення провадження ним професійної діяльності на фондовому ринку;

– зміни даних, зазначених у документах, що додавались до заяви про видачу ліцензії за встановленими НКЦПФР формами (п.9 р. 4 Ліцензійних умов депозитарної діяльності);

– припинення ліцензіата шляхом реорганізації в результаті перетворення, якщо ліцензіат має намір провадити зазначені в ліцензії види діяльності;

– виникнення у процесі професійної діяльності ліцензіата підстав для переоформлення ліцензії;

– втрату ліцензії або бланк ліцензії став не придатний для користування внаслідок його пошкодження;

– у п'ятнадцятиденний строк про настання однієї з нижчезазначених подій: арешт банківських рахунків ліцензіата; вступ, виключення депозитарної установи з об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів та/або саморегульованої організації, що об'єднує професійних учасників ринку цінних паперів за відповідним видом професійної діяльності; припинення діяльності ліцензіата шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) або ліквідації з будь-яких причин, у тому числі за рішенням вищого органу товариства з доданням копії відповідного рішення; порушення ліцензіатом вимог щодо програмного та технічного забезпечення та норм технічного захисту інформації, які встановлені депозитарієм (надається депозитарієм);

г) здійснювати депозитарну діяльність на умовах гарантованої конфіденційності інформації, що міститься на рахунках у цінних папера (інформація з обмеженим доступом).

Особливі вимоги, що висуваються для здійснення депозитарної діяльності із зберігання активів інституційних інвесторів та депозитарної діяльності зі зберігання активів пенсійних фондів визначені главами 2 та 3 Ліцензійних вимог депозитарної діяльності та главами 5, 6 р.3 Порядку та умов видачі ліцензії.

Перспективи подальших досліджень окресленої проблематики пов'язані з дослідженням правового статусу інших учасників депозитарної системи України та внесенням пропозиції щодо адаптації та вдосконалення норм законодавства в досліджуваній сфері.

Список використаних джерел

1. Попова А. В. Правове становище професійних учасників ринку цінних паперів в Україні. Автореф. дис. к.ю.н. / А.В. Попова. – К., 2006. – 20 с.
2. Посполітак В.В. Концептуальні підходи до реформування національної депозитарної системи України / В.В. Посполітак // Фінансовий

ринку України. Інформаційно-аналітичний бюлетень. Спецвип. – 2004. – С. 12 – 21.

3. Аксенова Г. Роль депозитариев и кастодианов в инфраструктуре фондового рынка. Схемы взаимодействия / Г. Аксенова // Депозитариум. – 1999. – №5. – С. 20 – 26.

4. Global Clearing and Settlement: A Plan of Action. The Group of Thirty (G30), 2003. – P. 13.

5. Лансков П. Направления совершенствования инфраструктуры финансового рынка / Инфраструктура рынка ценных бумаг / П. Лансков. – М., 2005. – 298 – 302.

6. Архипова Е.А. Организация депозитарного обслуживания эмиссионных ценных бумаг. Дис. канд. экон. наук / Е.А. Архипова. – М., 2000. – 187 с.

7. Аксенова Г., Агеев А. Роль депозитариев и кастодианов в инфраструктуре фондового рынка: Схемы взаимодействия / Г. Аксенова, А. Агеев // Депозитариум. – 1997. – №3. – С. 20 – 26.

8. Пучков А.А. Депозитарная деятельность на рынке ценных бумаг России. Дис. канд. экон. наук / А.А. Пучков. – М., 2003. – 169 с.

9. Золотарев П.В. Формирование торговой и расчетно-депозитарной инфраструктуры на российском рынке ценных бумаг. Дис. канд. экон. наук / П.В. Золотарев. – М., 2001 – 157 с.

Надійшла до редколегії 05.06.13

А. Кологойда, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРАВОВОЙ СТАТУС ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УЧАСТНИКОВ ДЕПОЗИТАРНОЙ СИСТЕМЫ

В данной статье определены понятие и виды профессиональных участников депозитарной системы Украины. Среди условий приобретения статуса профессионального участника депозитарной системы выделены организационно-учредительные, имущественные, квалификационно-персонифицированные, внутренне-организационные, программно-технические и информационные. Исследована компетенция Центрального депозитария и депозитарных учреждений, выделены исключительные полномочия Центрального депозитария.

Ключевые слова: фондовый рынок, участники депозитарной деятельности, депозитарная система, депозитарий.

A. Kologoyda, Candidate of Law, Associate Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

LEGAL STATUS OF THE PARTIES TO THE PROFESSIONAL DEPOSITORY SYSTEM

The concept and types of professional participants of the depository system of Ukraine are determined in this article. The organizational foundation, proprietary, qualification and personalized, internally-organizational, programmatic, technical, and information are identified among the conditions for acquiring the status of a professional participant of the depository system. The competence of the Central Depository and the depository institutions is investigated, exceptional powers of the Central Depository are determined.

Key words: stock market, participants of the depository system, depository system, depository.

УДК 346.7:346.62

А. Попова, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПОНЯТТЯ ФІНАНСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті аналізується співвідношення публічних фінансів, приватних фінансів і фінансів суб'єктів господарювання, досліджується господарсько-правова природа фінансів суб'єктів господарювання та пропонується їх визначення.

Ключові слова: фінанси, фінансові активи, фінанси суб'єктів господарювання, фінансова діяльність у сфері господарювання.

Фінанси суб'єктів господарювання відіграють важливу роль у житті суспільства. Правові характеристики даної категорії фінансової діяльності у сфері господарювання не отримали достатнього наукового обґрунтування і закріплення у господарському законодавстві. З огляду на це, виявлення і обґрунтування об'єктивних передумов виникнення і здійснення фінансової діяльності суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності.

Категорія фінансів досліджувалася представниками різних суспільних наук, насамперед економіки (Л.Д. Андросова, О.Б. Борисов, О.Д. Василик, Л.О. Дробозина, І.В. Єршова, В.В. Ковальов, Віт.В. Ковальов, Л.П. Окунева, С.Я. Огородник, Г.Б. Поляк, В.М. Суторміна, В.М. Федосов та інші), в т.ч. юридичної, зокрема, науки фінансового права: Л.К. Воронова, С.І. Іловайський, М.П. Кучерявенко, А. Монаєнко, О.А. Музика-Стефанчук, О.П. Орлюк, Р.О. Халфіна, Н.І. Хімічева, О.І. Худяков, І.І. Янжул. Можливо, саме тому питання визначення поняття фінансів, фінансів суб'єктів господарювання майже не досліджувалося в працях представників господарсько-правової науки.

З огляду на вищезазначене, необхідно з'ясувати в чому сутність фінансів і як ця категорія співвідноситься з поняттями фінанси суб'єктів господарювання і фінансова діяльність у сфері господарювання. Проаналізувати існуючі науково-теоретичні концепції стосовно сутності фінансів і сформулювати власні теоретичні уявлення про фінанси суб'єктів господарювання як господарсько-правову категорію.

Розгляд проблем правового регулювання фінансової діяльності у сфері господарювання необхідно розпочати з визначення поняття фінансів суб'єктів господарювання.

У межах аналізу самої категорії "фінанси суб'єктів господарювання" необхідно звернути увагу, що в основі даної категорії знаходяться "фінанси". З огляду на це, розкривати сутність фінансів суб'єктів господарювання необхідно почати з поняття фінансів.

Як слушно наголошує Г.Б. Поляк, у світовій економічній літературі так і не сформувалося загальноприйняте уявлення про походження цього слова. Більшість дослідників пов'язують "фінанси" з латинськими термінами *finatio*, *financia rescupiaria*, що вживалися у XIII-XIV ст.ст. у значенні "обов'язкова сплата гро-

